

lembe veszem a szempontjaikat, de ez is csak akkor történhet meg, ha a bizalom és a fegyelem teljes.

Miután január 17-i levelének személyes vonatkozásait visszavonta, én is visszavonom azt a kérésemet, hogy a New Democratic Hungary Movementből is lépjen ki. Ez a kérés valóban a személyes támadások következménye volt. Én az egész ügyet a legteljesebb diszkrécióval kezeltem, és csak azokkal közöltem, akik az ügyben pro és contra involváltak voltak, tehát Kellermann-nal és Havassal. Ezzel módot akartam nyújtani Önnek arra, hogy úgy vonulhasson vissza, ahogy ez Önnek legjobban megfelel. Olyan indokokkal támaszthatja alá lemondását, amelyeknek semmi köze nincs a történetekhez.

Végül szeretném, ha erre a levélre nem válaszolna, és személyesen jönne el, hogy baráti módon oldhassuk meg a problémát. A kapcsolatunkban beállt zökkenő tisztán politikai természetű, és nagyon szeretném, ha ennek nem volna kihatása személyes barátságunkra.

Szívélyes üdvözzel

OSZK K 212. f. (Polányi-gyűjtemény) 566. egység (eredeti)

¹ Ki a megfelelő ember a megfelelő helyre (angol).

10. VÁMBÉRY RUSZTEM KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(New York, 1945. január 28.)

Mélyen tisztelt Elnök Úr, kedves barátom:

Legmélyebb és legőszintébb sajnálattal olvastam december 16-iki leveledben¹ kedves feleséged betegségéről, és azóta úgy értesültem, hogy a helyzet lényegesen javult, és remélem, hogy mire e sorok odaérnek, már ágyon kívül lesz.

A repatriálásra vonatkozólag tökéletesen osztom a leveledben foglaltakat. Magam is próbálkoztam a washingtoni orosz követségtől valamit megtudni, de udvariasságon kívül egyéb választ nem sikerült szereznem. A szófiai rádió tegnapi magyar leadása felszólította a debreceni kormányt, hogy a külföldi magyarokat hívja haza. Nem tudom, hogy ennek a felhívásnak mennyiben volt orosz szankciója, de orosz cenzúra nélkül alig történhetett, bár az is lehetséges, hogy a cenzor nem tulajdonított jelentőséget a szófiai magyarok e kívánságának.

A magyarországi helyzetre vonatkozólag közölt véleményed azóta valósággá vált, legalábbis annak első alternatívája. Hogy az oroszok végül mit fognak csinálni és mit nem; valóban lehetetlen előre megjósolni. Nem tudom, emlékszel-e Bruce Lockhart British Agentjében² elbeszéltségre, amelyben a francia, angol nagykövet és Sassonov vitatkoztak a különböző diplomáciák relatív értékéről. Az angol természetesen a franciát, a francia az orosz dicsérte; mire Sassonov kijelentette, hogy az angol diplomácia a legkülönb, mert elvégre ki a jó diplomata? Aki nem árulja el, hogy mit fog tenni a jövőben. Ezt pedig legkönnyebb az angolnak megtartani, mert ő maga se tudja. Lehet, hogy most az orosz fogja ezt az előkelő helyet betölteni. Ami annál könnyebb, mert végül sem az amerikaiak, sem az angolok nem tudják, mit akarnak. Magyarország természetesen kicsiny pont a mindenségben, és sorsa nyilvánvalóan attól függ, Közép-Európára nézve miként sikerül megállapodást teremteni vagy nem teremteni. Az oroszoknak a dunai konföderációra vonatkozó oppozíciója, úgy látszik, szűnőben van. Ezt nemcsak Newmannak Balcan Backgroundjából³ (p. 324) következtetem, hanem egy itteni orosz újságírónak e napokban közölt véleményéből is. Leveled írása óta természetesen a helyzet lényegesen megváltozott, úgy katonailag a fegyverszünettel, amelyről a Harchban kimerítően írtam, mint politikailag a debreceni kormány felállításával. Utóbbi első látszatra ugyan Badoglio-

kormányának mutatkozik, de azt hiszem, csak ideiglenesen, amíg a két tábornok katonai rendeltetésének meg nem felelt. Nem hinném, hogy a magyar nacionalizmusnak látszólagos orosz támogatását túl komolyan kellene venni. Elvégre a németek ellen csapatokat csak nacionalista alapon lehet sorozni. Azt hiszem, hogy a Horthy-mentő akció önmagában véve nem veszélyes, minthogy Horthy személy szerint el van intézve; amit veszélyesebbnek tartok, hogy az angolok Bethlen és társai akciójának bedőlnek, viszont az oroszok, minthogy nem tudnak a kormányzatra képes elemeket nagyobb számban előteremteni, hajlandók lesznek a meglévő garnitúrát mint szükséges rosszat elfogadni. Lehet, hogy azzal a hátsó gondolattal, hogy utóbb majd likvidálják, de a magyar uralkodó kaszt akár feudális, akár nem, elég makacsan és ügyesen szokta hatalmi pozícióit megőrizni. Rendkívül jellemző, hogy az itteni horthysták a kommunistákkal hajlandók együttműködni és vice versa. Csupán mi vagyunk a bélpoklosok, bár igaz, hogy belőlünk is hiányzik a hajlandóság, hogy az Amerikai Magyar Szövetséget keblünkre öleljük. Mondanom sem kell, hogy az itteni horthysták túlnyomó része nyomban lojalitási nyilatkozatot tett a debreceni kormánnyal szemben, sőt a kifejezetten hungaronácik is lelkesednek a debreceni kormányért, melyben a horthyzmus renaissance-át ünneplik.

A budapesti kormányra vonatkozó véleményedet, illetőleg a Tanácsnak passzivitását igen bölcsnek tartom és természetesen osztom. A passzivitást különösen indokolja a jelenlegi kormány, amely természetesen csak átmeneti jellegű. Leveled írásakor Budapest elestét úgy, mint mi is itt, közelebb fekvőnek láttad. De ha bekövetkezik, úgy a kormánynak nyilván át kell alakulnia az egész országban lefolytatott választás alapján.

A külföldi diplomatakra vonatkozólag ugyancsak teljesen egyetértünk, és valóban csodálkozom, hogy azokra vonatkozólag, akik végre is Horthy bizalmi emberei voltak a külföldön, a mienkétől eltérő nézet is lehetséges. Az itteniek nem adták még fel a reményt, minthogy éppen ma jelent meg a Népszavának⁴ angol mellékletében Bátor úrtól egy cikk, amelyben nevéhez méltóan Eckhardt⁵ igyekszik rehabilitálni. Mindennek azt hiszem, alig van gyakorlati jelentősége. Legalábbis nem több, mint Ottónak.⁶ Nem hinném ugyanis, hogy a katolikus csoportosulásnak, amelyet az angolok éppen úgy ellenznek, mint az oroszok és az itteni Külügyminisztérium reakciói csupán belpolitikai okokból támogatnak, komolyabb jelentősége lehetne. Végül természetesen igazad van, hogy magyar-orosz viszonyban a demokráciát a cseheken keresztül lehet legjobban érvényre juttatni, sőt csakis a cseheken keresztül lehet, de a csehszlovák-orosz viszony e pillanatban nehézségeket mutat. Reméljük, hogy el fognak oszlani.

Sajnos, az itteni egység korántsem oly tökéletes, mint óhajtandó volna. A Népszava és társai azt remélik ugyanis, hogy az oroszellenes zavarosban tudnak halászni, és bár egyrészt a Hungarian Relief⁷ ügyében lelkesen csatlakoztak a kommunistákhoz, addig másrészt már előre uszítanak az új totalitarianizmus ellen. Ezekkel az urakkal csak egy módon lehet megegyezni: kiirtás útján.

Pálóczi-Horváth könyvéről írok ugyan,⁸ sőt elismerőleg is, de sajnos nem tudom elefelejteni azt a lelkesedést sem, amellyel ugyanő a Doblhoff Lillinek Horthy-biográfiájáról írt. Örülök, hogy megjavult, remélem ezúttal állandóan.

Bizonyára érdekelni fog, hogy „Hungary: to be or not to be” címmel egy kis könyvet írtam, részben a magyar propaganda ellen, részben Magyarország mellett. Az egész kb. 150 oldal, s remélem, hogy sikerül kiadót találnom. Egyébként nagyon el voltam foglalva, minthogy a Harc szerkesztésén kívül Lippmann Walternek két könyvét kellett az OWI⁹ számára magyarra lefordítani.

Kézcsókjait küldi és sok szeretettel üdvözlő:
igaz hived

¹ Károlynak Vámbéryhez írt 1944. december 16-i levelét nem ismerjük.

² R. H. Bruce Lockhart: *British Agent. N. Y.–London, 1932. Magyarul: Egy brit diplomata emlékei. Ford.: Juhász Andor. Budapest, 1937.*

³ Bernard Newman: *Balkan Background. London, 1944.*

⁴ *Amerikai Magyar Népszava* jobboldali lap. L. e kötet 1. 5., 11., 30. sz. levelét.

⁵ Eckhardt Tibor 1919-ben a szegedi kormány, 1920–22-ben a Miniszterelnökség sajtófőnöke, de miután szélső jobboldali alapon ellenezte a hethlenni konszolidációt, 1923-ban a Fajvédő Párt egyik vezetője lett. 1923–1927 között az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke. 1932-ben a Kisgazdapárt elnökeként közel áll a Gömbös-kormányhoz, népszövetségi fődélegátus, majd elfordul Gömbös és utódai nácibarát politikájától, és az USA-követséggel kerül szoros kapcsolatba. 1941-ben az USA-ba távozik, ahol megpróbálja a State Department támogatásával mérsékelt horthysta alapon szervezni az amerikai magyarságot, de miután a Kállay-kormány nem meri vállalni, a magyar és csehszlovák emigráció hevesen támadja, a State Department is megvonja tőle támogatását.

⁶ Ottó – Habsburg Ottó, az utolsó magyar király elsőszülött fia, a második világháború alatt az USA-ban Hitler-ellenes tevékenységet folytatott, de a háború után az osztrák kormány nem engedélyezte hazatérését, így emigráns maradt, egy ideig még reménykedve magyarországi legitimista híveiben.

⁷ Magyar Segély – segélyszervezet az óhaza támogatására.

⁸ *In the Darkest Hungary (A legsötétebb Magyarországon)* 1944 végén jelent meg Londonban Károlyi előszavával. Pálóczi-Horváth György liberális budapesti újságíró. Vámbéry már emigrált, mikor Pálóczi a harmincas évek végén nemcsak egyértelműen angolbarát lett, de olyannyira az, hogy 1941-ben az angol követséggel együtt elhagyta Magyarországot, majd a háború alatt angol felderítőtszékent szolgált. Ignótus Pál szigorú bírálatot tett közzé a könyvről, A. J. P. Taylor pedig azt írta Károlynénak január 18-án: „Élvezettel olvastam a *Darkest Hungary*-t, nagyon jó impresszionista történelem. De azért jobban egyezek Ignótussal, mint Önnel.” (Károlyné dicsérte a könyvet.) Taylor szerint Pálóci idealizálja a demokratikus parasztozmgalmakat, melyek „ismét csak olyan figurákat fognak produkálni, mint Stojadinović.” (*PIL 704. f. 81. ó. e.*)

⁹ *Overseas War Information* – háborús katonai propaganda-szervezet.

11. KÉRI PÁL KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(New York, 1945. január 29.)

Drága Elnök Úr!

Nehéz írásban megmagyarázni és mentségekkel előhozakodni, hogy amióta Amerikában partot értem és az európai pokolból kimenekülni sikerült, azonnal nem jelentkeztem levélben Elnök Úrnál. Meg kell hogy értsen, illetve kérem: bocsásson meg. Haldokolva tettem meg a hajóutat, egy finom tüdőgyulladás, miután már a francia internálótáborban, de még inkább a németek megszállta Párizsban zsebemben gondosan őrzött ciánkálival, amúgy sem túl nagy életosztónnel megáldva, állandóan kacérkodtam egy Kunfi-féle befejezéssel.¹ De csoda folytán mégis kijutottam, viszont igaz, hogy ez a csoda minden kis energiámat felemésztette. Az Ígélet Földjének első két hetét egy harlemi kórházi ágyban töltöttem, 42 fokos lázzal, miközben kitűnő orvosom és barátom, Dr. Kaufman Pál zongorázván mellkasomon, pesszimista véleményre jutott: Isten kezében vagyok. A jó doktornak nagy erőfeszítéssel sikerült engem kiragadni Isten kezéből, szulfadroggal legyőzte a bacilusokat és egy új Lebende Leichnam² átadatott a békétlen Yorkville-nek.

Egy fixa ideával kezdtem amerikai pályámat: én tulajdonképpen meghaltam, és így tudták ezt Európában, egy halott pedig ne levelezzen. Ezért nem írtam Elnök Úrnak és ezért nem válaszoltam jó Hatványék kedves levelére sem, akiket pedig szintén nagyon szeretek. Mennyi önkínzás, agyrém okozta letörtségemet, ezt el sem mondhatom. Nagyon bántott, hogy annak idején³ Londonból visszautaztam Párizsba és nem maradtam Elnök Úr mellett. Azonban becsületszavamat adtam, hogy csak két hétig maradok Londonban, és ezen nem lehetett változtatni. Nagy lelki fájdalomaim voltak amiatt is, hogy jómagam megmenekültem, de annyi sok nagyszerű barátom ottrekedt Hitler és a francia fasiszták vadászterületén. Félig-meddig katonaszökevénynek tekintettem magam és az